

İŞ VE İŞÇİ BULMA HİZMETİ, MAHIYET VE VAZİFELERİ

Dr. Ekmel Zâdîl

I — Giriş :

Bugünkü modern anlayışımızla İş ve İşçi Bulma, iş pazarlarına arzedilen iş güçleri ile iş pazarlarından talep edilen iş güçleri arasında bir tevażün husule getirmek gayesiyle vücade getirilmiş bir âmme hizmetidir. Bu âmme hizmetinin hedefi iş arayan işçiyi mümkün olduğu kadar sür'atle en uygun işe yerleştirmek, işverenleri de mümkün olduğu kadar istifade edilebilir iş güçleriyle karşılaştırmaktır.

Âmme hizmeti mefhumu zamanla son derece genişlemiştir. Orta çağlarda «Polizei Staat = Polis ve jandarma devleti» diye anılan ve hemen sadece millî Savuma, dahilî emniyet ve vergi tarhı işile meşgul olan devlet, bugün iktisadî hayata da el atarak bizzat fabrikalar, imalâthaneler ve buna mümasil işyerleri kurmak cihetine gitmiştir. İktisadî ve sosyal düzenin te'mini, sosyal adaletin tanzimi devlet'in en başlı vazifeleri haline gelmiştir. Sosyal Sigortaların ve bu arada bilhassa İşsizlik Sigortasının ihdası ve İş ve İşçi Bulma'nın bir âmme hizmeti olarak ele alınması, bu değişen ve gelişen zihniyetin tezahürleridir.

II — Tarihi seyir :

İş ve İşçi Bulma hizmetinin tarihini tetkik edecek olursak, bu işin çok eski zamanlardanberi mevcut olduğunu görürüz. Daha Romalılar devrinde iş tavassutunu kendilerine meslek edinen kimselere rastlanır. Ancak Roma Hukuku, mevcudiyetini tanıdığı bu kabil iş mutavassıtlarına fazla itibar göstermiyerek ücret mukabili iş tavassutunda bulunanlara verilecek ücretin mahkeme yolu ile talep edilebilir bir hak olmasını kabul etmemiştir. Bu durum Roma Hukuku'na göre bir «Civis obligatio = medenî borç» değildir. Daha doğrusu hukukî bir mükellefiyet teşkil etmiyor, sadece bir vicdan, bir namus borcu olarak kalıyordu. (Aynen

kumar, poker borcu gibi.) Ashında ücretli iş büroları Ortaçağların meçhulüdür; esasen o devirlerde bugünkü mânada gündelikler ve işçiler mevcut değildi. Ziraf halk (köylü) ya kendi tarlasında müstakil olarak veya akrabalarının tarlalarında çalışıyor, yahut da büyük arazi sahiplerinin köleleri halinde kaydı hayat şartıyla onlara tâbi bulunuyordu.

Kaideten her şehirli kendi istikbalini te'min edecek bir san'ata intisap ediyordu ki, buralardaki çalışma nizamları, ücretler, iş şartları ve ilerlemeler hep lonca nizamlarıyla tesbit edilmişti. İş ve İşçi Bulma hizmetinin ilk şekilleri san'atkâr, çırak ve kalfalarının kısmen yeni işler bulmak, kısmen de görgü ve bilgilerimi arttırmak üzere (Wandern) e memleket dahilinde gezilere, seyyahatlere başladıkları Orta çağlarda meydana getirilmiştir. Bu hizmetler lonca ustaları, kıdemli kalfalar veya han sahipleri tarafından ifa ediliyordu. İş ve İşçi Bulma organizasyonu tamamiyle lonca nizamnamelerine göre ayarlanmıştır.

İş aramak üzere yeni bir kasabaya gelen san'atkâr, çırak veya kalfası loncaya müracaat eder, lonca idaresi müracaatçı san'atkârda gerekli vasıfları bulduğu takdirde, işçiye ihtiyacı olan ustaya yollardı. Yine bu nizamlara göre birkaç usta birden bir işçi talep ettiği zaman san'atkâr sıraya göre ilk işçi müracaatını yapan ustaya yollanırdı; fakat bunlar arasında kocasının işini devam ettirmek arzusu ile işçi talep eden ustanın dul karısı ve yardımcı talep eden hasta ustalara rüçhan hakkı tanınırdı.

Şayet işçi talep eden hiç bir usta mevcut değilse, yani münhal bir iş yoksa, san'atkâr lonca tarafından 1-2 gün barındırılıp iase edilir, kendisine ufak da bir harçlık verilir, o da heybesini sırtına vurduğu gibi şansını başka diyarlarda aramak üzere yola çıkardı. Bu devirlerin çırak ve kalfalarının yetişme ve çalışma tarzlarını büyük Alman şair ve edibi Goethe meşhur eseri olan (Wilhelm Meister'in çıraklık yılları) nda ne kadar güzel tasvir etmiştir! Yine tekrar edelim ki bu İş ve İşçi Bulma servisi lonca nizamlarına bağlı bulunuyordu.

III — Ücretli iş bulma büroları :

Şehirli halkın sınıf iş güçleri için ilk müstakil İş ve İşçi Bulma bürolarına Almanya'da 16 ncı asırda Nürünberg şehrinde rastlarız. 17 nci asırda bu bürolar hakkında bir takım müeyyedeler vazedilmiştir.

19 uncu asırda sanayi inkişafı ve köylerden şehirlere muhaceret akımı ile birlikte İş ve İşçi Bulma bürolarının gelişmesi ve adetlerinin

esaslı bir şekilde artmasıyla başlar. Fakat 19 uncu asırdan itibaren adetleri mütemadiyen artan bu bürolar, kâr gayesiyle hareket eden hususî şahıslarca kurulup idare edilen bir ticarî müessese mahiyetindeydi ki, biz bugün bunları «Ücretli İş Bulma Büroları» olarak gösteriyoruz. Zamanla ücretli İş Bulma Bürolarının işçiyi istismar eden ve en dürüst çalışanlarının bile işçiye yük teşkil eden teşekküller oldukları anlaşıl-maya başlandı. Sanayileşmenin ilk devirlerindeki iş şartlarının ağırlığı ve işçi ücretlerinin düşüklüğü malûm iken bu düşük ücretlerin bir kısmının da işçi tarafından İş Bulma Bürolarına yatırılması halde şikâyetleri mucip olmaya başlayınca, İşçi Sendikaları ve bunu takiben de İşveren Sendikaları tarafından İş ve İşçi Bulma büroları kurulması cihetine gidilmiştir. Bundan sonra Komünler (İlki 1888 de Bern'de) ve nihayet de Devlet bir âmme hizmeti olarak resmî İş ve İşçi Bulma Bürolarını kurmuşlardır. Bugün her tarafta faide ve lüzümü belirmiş olan da işte bu resmî yani bir âmme müessesesi halinde işleyen İş ve İşçi Bulma Kurumlarıdır ve bunlar Birinci Cihan Harbi'nden sonra inkişaf etmiştir.

Ücretli iş bulma bürolarının ne derece fazlaştığını Almanya'dan verilecek adetlerle belirtmek kabildir. Almanya'da 1907 senesinde yapılan sanâyi sayımı neticesinde yalnız Almanya'da 7205 iş tavassut bürosunun (İş ve İşçi Bulma Bürosu) mevcut olduğu görülmüştür. Halbuki 1895 senesinde bu adet 6.070 idi. Bu büroların en büyük kısmını tek başına bir şahsın idare ettiği bürolar teşkil ediyordu ki, 1907 de mevcut 7.205 büronun 5.110 unu bu küçük bürolar teşkil eder. Yine bu istatistiklere nazaran bir yardımcı ile çalışanların adedi 175; 4-5 kişi istihdam edenlerin adedi 66, 6-10 kişi çalıştıranların adedi 28; 11-50 kişi çalıştıranların adedi 15 ve 50 kişiden fazla işçi istihdam eden büyük büroların adedi de biri Hamburg, diğeri Leipzig'de olmak üzere iki idi ve bunlarda çalışan müstahdemlerin % 60 ını da kadınlar teşkil ediyordu.

Ücretli iş bulma bürolarının 1910 senesinden itibaren ehemmiyetlerini kaybetmeğe başladıklarını görürüz. Nitekim ilk olarak 1909 da İngiltere'de İş ve İşçi Bulma hizmeti Devlet'in ana vazifeleri haline getirilmiş ve iş buhranı ile işçi buhranının önüne ancak bu şekilde en iyi bir suretle geçilebileceği anlaşılmıştır. Bunun neticesi olarak da 1933 Haziran'ında Cenevre'de Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının akdettiği 17 nci Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı umumî konferansında ücretli iş bulma bürolarının kapatılmasını kararlaştıran 34 sayılı sözleşme projesi meydana getirilmiştir.

Bu sözleşme gereğince, bu sözleşmeyi imzalayan Devletlerde yeniden ücretli iş büroları açılmıyacak, mevcutlar 3 sene zarfında kapanacak ve

bu her üç senelik intikal devri esnasında da selâhiyetli makamların kontrolü altında bulunacaklardı. 1936 da mer'iyete giren 34 sayılı bu sözleşmeyi ilk olarak İspanya, İsveç, Finlândiya ve Şili imzalamışlardır.

Bilâhère diğerk birçok Devletlerin de katıldıkları bu anlaşma 16.2.1946 da 4866 sayılı Kanunla Hükümetimiz tarafından da imzalanmış ve 27.12.1950 tarihinde ücretli iş büroları memleketimizde tarihe karışmıştır. Kurumumuzla iş birliği yapan Emniyet Teşkilâtımız bu büroların gizli iş yapmamaları için çalışmaktadırlar.

IV — İşçi Sendikaları ve İşverenler Sendikaları tarafından kurulan İş ve İşçi Bulma Büroları (Bir taraflı bürolar) :

Bir taraflı iş ve işçi bulma tâbirinden, işçi veya işveren birliklerinin kurdukları organizasyonları anlıyoruz. Bunlardan ilk olarak İşçi Sendikaları «İş ve İşçi Bulma Büroları» kurmuşlar ve bunu zamanımıza kadar idame ettirmişlerdir. Bunlar arasında Almanya'da en eskisini 1865 de Nürünberg şehrinde değirmen işçilerinin kurdukları teşkil eder. İşçi Sendikaları, İş ve İşçi Bulma servisini vücade getirince iş şartlarının düzeltilmesine hizmet edecek müessir bir silâha sahip olacaklarını ve işsizlik miktarını azaltacaklarını ummuşlardır.

Halbuki Sendikalar tarafından kurulan bu servis işçi birlikleri tarafından teknil işçileri Sendikalara kayıt için cebir organı bir mücadele vasıtası haline getirilmek istenmesi üzerine, işverenler de kendi aralarında «İşverenler İş ve İşçi Bulma Servisi» namı ile bir taraflı mukabil bir organizasyon vücade getirdiler.

İşveren birliklerinin «İş ve İşçi Bulma Servisi» İşçi Sendikaları ve Sendika iş bulma teşkilâtı ile mücadeleye girişmek cihetine gitmişlerdir. Bu mücadele bilhassa greve de tevessül etmiş veya işverenler nazarında kötü numara almış olan işçileri kontrol ve onlara iş vermemek gayesini güdüyordu. Zamanla kontrol keyfiyetinin bazı işveren bürolarınca mümeyyiz vasıf haline gelmesi üzerine işverenlerin «İş ve İşçi Bulma Büroları» «Kontrol Büroları» olarak da tesmiye edilmiştir.

Almanya'da işverenler tarafından kurulmuş olan bu büroların ikiye ayrılmış vaziyette oldukları görülür :

1) «Berlin sistemi» denen ve bu hizmeti daha ziyade kontrol bahsine inhisar ettiren işveren büroları; bunların çalışmaları fazla muvafakiyetli olmamıştır.

2) «Hamburg sistemi» daha sonra kurulmaya başlayan bu bürolar, kontrolden ziyade sanayie faideli işçileri seçip bunları lüzumlu işyerlerine yerleştirmek gayesiyle hareket ettiler ve Birinci Cihan Harbine kadar müdemadî bir inkişaf göstererek adetlerini arttırdılar.

Gerek bu sahada en ileride olan Almanya ve İngiltere'de, gerekse de diğer garp devletlerinde İş ve İşçi Bulma hizmeti hakikî ehemmiyet ve inkişafa Birinci Cihan Harbinden sonra nail oldu.

Harpten mağlûp çıkan Almanya'da iş gücünün en iyi bir şekilde değerlendirilmesi vazifesi Çalışma Bakanlığına tevdi edildi ve mezkûr Bakanlık camiâsında 1922 de ısdar edilen İş ve İşçi Bulma Kanunu ile resmî bir teşekkül meydana getirildi. Merkezi Berlin'de olan bu teşkilât en ücra köşelere kadar memlekeci bir örümcek ağı gibi kapladı. Nüfusu 10.000-i bulan her Belediye'de bir İş ve İşçi Bulma servisinin kurulması mecburiyeti vazedildi. Plâsman ve meslekî yetiştirmeyi de ihtiva eden bu organizasyon 16 Temmuz 1927 de işsizlik sigortasını da içine alan «Rayh iş tavassutu ve işsizlik sigortası teşkilâtı» namıyla muazzam bir âmme müessesesi haline ifrağ edildi. Almanya'da çok muntazam işleyen ve bütün halkın en yakın alâkasını kazanan İş ve İşçi Bulma organizasyonu işte bilhassa bu tarihten sonra çok gelişmiştir. 1941 senesinde Almanya'da 463 büro ve bunlara bağılı 1300 şube mevcutdu ve buralarda tam 52.500 kişi çalışıyordu.

Sosyal politikanın bu sahasında ilk defa olarak kanun ısdar etmek ve böylece işi resmen ele almak suretiyle önderlik etme şerefi İngiltere'ye aittir.

İngiltere'de İş ve İşçi Bulma hizmeti 20 Eylül 1909 da kabul edilen «İş ve İşçi Bulma Kanunu» ile tanzim edilmiştir. Memleket 11 Bölge Müdürlüğüne, her bölge de nüfus ve iktisadî ehemmiyetlerine göre adedleri 1500 ü bulan ajanlık ve bürolara ayrılmıştır. Buralarda bugün 40.500 kişi çalışmaktadır.

Daha 1925 de Millî servis tarafından 1.280.500 kişi işe yerleştirilmiş bulunuyordu.

İngiltere ve Almanya'dan sonra Avusturya, İsviçre (ki 1888 de Bern'de ilk Belediye İş Bürosu kurulmuştur), Hollanda, İsveç, Norveç, Finlândiya ve Danimarka'daki resmî İş ve İşçi Bulma organizasyonları büyük ehemmiyet kazanmışlardır.

II — TÜRKİYE KISMI

I

Çalışma hayatımız ve sosyal politika tarihimizin dönüm noktasını teşkil eden 3008 sayılı İş Kanunu'muzun 1936 senesinde ısdar edildiği hepimizin malûmudur. İş hayatının tanzimini, çalışma şartlarının düzenlenmesini ve sâyiinden başka bir dayanak noktası olmayan çalışan zümrenin çalışma emniyetini sağlayan bu hayırlı Kanun, sosyal sigortalarn ihdası ile birlikte İş ve İşçi Bulma hizmetinin de te'sisini derpiş etmişti. İş Kanunu'nun 63 ve müteakip maddelerine dayanılarak 15 Mart 1946 senesinde 4837 sayılı Kanunla «İş ve İşçi Bulma Kurumu» Çalışma Bakanlığına bağlı, hükmî şahsiyeti haiz, malî ve idarî bakımlardan muhtar bir Devlet teşekkülü olarak kurulmuştur. Az evvel izah edildiği veçhile müterakkî garp memleketlerinde ilk olarak loncalar camiasında, hususî şahıs ve teşekküller, işçi birlikleri, işveren birlikleri ve nihayet Belediyeler tarafından vücade getirildikten yani muhtelif istihaleler geçirildikten sonra Devlet'in organize ettiği millî bir İş ve İşçi Bulma servisinin ihdası nihaî merhaleyi teşkil etmiştir. Halbuki memleketimizde ücret karşılığı aşçı, hizmetçi, garson te'min eden ve daha ziyade ev hizmetleri sahasına inhisar eden birkaç küçük idarehane müstesna, teknil bu merhaleler atlanmak suretiyle doğrudan doğruya bunu bir âmme hizmeti olarak ele alan resmî bir İş ve İşçi Bulma Kurumu meydana getirilmiştir. Halkımızın büyük bir kısmının ve hattâ birçok işverenlerimizin meçhulü olan böyle çok faideli bir teşekkül bütün lüzumuna rağmen iktisadî ve içtimâî hayatımıza yavaş yavaş nüfuz edebilecektir. Her geçen gün bu hayırlı teşekkül kendini halka biraz daha tamttırabilmektedir.

Kurumun vazifeleri :

Kurumumuzun esas vazifesi, iş ve işçi bulma faaliyetlerini düzenlemek ve yürütmektir. İş Kanunu'nun dışında kalan işyerleri ve işçilerle de aynı şekilde alâkadar olunmaktadır. Kurum faaliyetleri başlıca dört sahada toplanmaktadır :

- 1) Plâsman,
- 2) Yetiştirme,
- 3) Etüd,
- 4) Barındırma.

I — Plâsman faaliyeti : İş ve İşçi Bulma deyince plâsman, yani işe yerleştirme faaliyetinin en başta geleceği tabiidir. Plâsman faaliyetinin bir faidesi de iş arz ve talebini tanzim etmektir.

Plâsman faaliyeti hakkında rakkamlara müstenid izahata geçmeden evvel teşkilâtımız hakkında biraz malûmat vermek icab eder.

15.3.1946 da kurulan Kurumun başında merkezi Ankara'da bir Genel Müdürlük bulunmaktadır. Genel Müdürlük kuruluşu, Genel Müdür ile iki Genel Müdür yardımcısı, muhasebe, muamelât İş piyasası ve meslekî yetiştirme müdürlükleri ile Şube Müdürlüklerinden tereküp etmektedir. Şubeler sırasıyle Mart 1946 da İstanbul, İzmir ve Adana'da açılmış, Nisan ayında da Ankara, Konya bilâhère Eskişehir şubeleri faaliyete geçmiştir. 1947 başında Bursa ve ondan sonra da Trabzon, Samsun faaliyete geçmiş 1950 senesinde de bunlara Sivas ve Diyarbakır şubeleri ilâve edilmiştir. Önümüzdeki sene içinde Erzurum ve Erzincan'da da birer şube açılması mutasevverdir.

PLÂSMAN VAZİYETİ

	1947			1949			1950		
	Müracaat	Yerleşme	% Nisbeti	Müracaat	Yerleşme	% Nisbeti	Müracaat	Yerleşme	% Nisbeti
Ankara	2.345	1.787	76,2 %	2.734	706	25,2	5.719	645	11,3
Bursa	1.437	1.428	99,3 %	1.095	864	78,9	2.851	1.923	67,5
Eskişehir	811	581	71,6 %	2.204	418	19	3.150	760	24,1
İstanbul	16.692	16.151	96,7 %	18.589	12.124	65,2	12.940	6.899	53,3
İzmir	12.039	12.003	99,7 %	14.803	3.938	26,6	11.392	4.949	43,3
Samsun	800	555	69,3 %	2.326	1.830	78,7	1.481	486	32,8
Seyhan	3.043	1.755	57,6 %	3.693	1.264	34,2	2.832	1.175	41,5
Trabzon	1.971	1.896	96,2 %	637	624	98	333	162	48,6
Konya	4.709	3.996	84,8 %	545	309	56,7	586	340	58
Sivas							507	188	37,1
Diyarbakır							134	81	60,4
Yekûn	43.847	40.152	91,1 %	46.626	22.077	47,3%	41.925	17.608	42%

Bu seneki rakkamlar düşüktür, fakat 1950 Danışma Kurulu faaliyet raporunda eski rakkamların hakikati tam aksettirmedeği ifade edilmiştir.

Bu seneye ait rakkamların sadece İstanbul Şubesine ait olacaktır. Kış aylarındaki düşüklük, yaz aylarında kısmen telâfi edilecekse de yine geçen senelerin yüksek yerleştirme nisbetine kolaylıkla varılamıyacaktır. Ancak, bu rakkamların tam mânasiyle realiteyi ifade ettiğini vicdan rahatlığı ile söyleyebilirim.

II — **Yetiştirme** : Kurum kalifiye işçi yetiştirme mes'elesini mühim bir dâva olarak ele almıştır. Avrupalı işçinin randıman yüksekliği iyi yetişmiş olması ile alâkadardır. İyi bir şekilde yetişmemiş ve hele asgarî ilk tahsil görmemiş bir kimsenin hiç bir vakit aranan kalifiye bir işçi olamayacağı bediidir.

Meslekî yetiştirmenin memleketimiz için ana dâvalardan biri olduğu, Türk ekonomisinin ileri doğru daha geniş hamleler yapabilmesi için bu sahada büyük gayretler sarfına muhtaç bulunulduğu anlaşılmıştır.

Kurum yetiştirme işini iki şekilden yürütmektedir :

a) 3457 sayılı Kanunla günde vasatı 100 den fazla işçi çalıştıran işyerlerinde meslekî yetiştirme kurslarının açılmasını temin ve bunları murakabe etmek;

b) Bizzat kurslar açmak.

Günde vasatî kullandıkları işçi sayısı yüzü aşan sınaî müesseselerle maden ocaklarındaki meslekî kursların açılmasını derpiş eden 3457 sayılı Kanun 1938 senesinde ısdar edildiği vakit, bununla kurs açan müesseselerin bağlı oldukları Bakanlıklar vazifelendirilmişti. Bilâhère Bakanlar Kurulu kararı ile bu kursların açılma, murakabe ve imtihanları Kurumu muza devredilmiştir. 1950 senesinde muhtelif sanayi kollarını ihtiva eden 42 müessesede meslekî kurslar açtırılmıştır ki, bunların büyük ekseriyeti İstanbul Bölgesi dahilinde bulunmaktadır. Burada okuyup yazma öğrenmeği istihdaf eden A kurslarına 1138 kişi dahil olmuştur.

Meslekî yetiştirmeyi hedef tutan B kurslarına da 1605 kişi dahil olmuş ve bunlardan 1079 u imtihanı muvaffakiyetle vererek birer ehliyet belgesi almışlardır.

(1951 de hâlen İstanbul Bölgesi dahilinde açılmış 28 kurs mevcut bulunmaktadır. Bu kurslara devam eden işçi sayısı 2395 dir.)

c) Doğrudan, doğruya Kurum tarafından muhtelif yetiştirme kursları açılmıştır. İstanbul Şube Müdürlüğü tarafından açılan kurslar :

İSTANBUL BÖLGE MÜDÜRLÜĞÜ
 İŞ VE İŞÇİ BULMA HİZMETİ
 ÜST BÜYÜK MÜDÜR
 İSTANBUL

1 — *Ev hizmetleri kursu* : bir sene devam etmiş 64 kişi girip 37 kişi diploma almıştır.

2 — *Mürettip kursu* : Millî Eğitim Basımevinde açılmış 14 kişi girip 12 kişi diploma almıştır. Aynı yerde açılan *Mücellit kursuna* 15 kişi girip 13 ü diploma almıştır.

3 — Defter'da açılan *Mekanik kursuna* (bir sene devam) 38 kişi girip 26 sı muvaffak olmuştur.

4 — Madenî eşya kurslarına da 28 kişi girip 18 kişi diploma almıştır.

III — *Etüd* : Etüd faaliyeti Kurumun görevlerini kolaylaştırmak bakımından yapılan ilmi araştırmalardır.

Memleket, iş piyasasını takip gayesiyle Şube Müdürlükleri etüdler yapmaktadırlar.

34 sayılı Milletlerarası Sözleşmenin ışığı altında tarım işçiliği sahasında Elçi - aracılar mes'elesi geniş mikyasta etüd edilmiştir.

Genel Müdürlük tarafından Adana'da işçi ücretleri ve işçi geçim durumu üzerinde bir anket tertip edilmiştir. Asgarî ücret tarifesinin ilk olarak Adana'da tatbikine başlanacağıın bildirilmesi bu anketin lüzumsuz olmadığını gösterir.

İstanbul Müdürlüğümüz tarafından da muhtelif etüdler yapılmıştır. Son günlerde de Müdürlüğümüz şu etüdlere girişmiştir :

a) *İşyerlerine giriş - çıkış nisbetlerinin tetkiki*

Umumiyet itibariyle işyerlerinde fazla giriş - çıkış hareketleri olduğu ve bunun da istikrarsızlık doğurduğu müşahade edilmiştir. Bu husus «Milletlerarası Çalışma Bürosu» tarafından gelen hey'etin Hükümetimize verdiği raporunda da belirtilmiştir. Hey'et bu istikrarsızlığı sanayileşmenin ilk merhalelerinde sanayi işçiliği piyasası ile ziraat işçiliği piyasası arasında bir fark gözetilmediğini, bir kısım mütehassıs veya kalifiye işçiler müstesna olmak üzere işçi kitlerinin devamlı surette ziraatten sanayie, sanayiden ziraate, yani tarladan fabrikaya, fabrikadan tarlaya akın etmelerinde bulunmaktadır. Hey'etin verdiği rapora göre şehrimizdeki resmi bir fabrikada 1948 senesinde 1450 kişilik kadrodan bir sene zarfında 570 kişi ayrılmış ve 555 kişi yeniden işe alınmıştır. İzmir'deki etüdler de aynı neticeyi vermiştir. Yani personelin ancak 1/3 ü istikrarlı, 2/3 si devamlı bir değişme halindedir (1 numaralı cedvel).

C E T V E L N O : I

İşyerinin adı	Filii kadro	Müddet ay olarak	Giren işçi sayısı	Nisbeti %	Çıkan işçi sayısı	Nisbeti %	N O T
Resmî İşyerleri :							
Bir içki ve tütün işleri müessesesi	4800	12 Ay	1156	24	985	20	Mevsim işleri dahil
Bir ulaştırma ve tenvir işleri müessesesi	5000	12 »	1003	20	1592	32	Hareket yol tamiri işleri kısmında fazladır.
Anadolu yakasında diğer bir muvasala müessesesi	392	12 »	56	14	66	17	
Dokuma ve deri müesseseleri	6124	12 »	557	8,8	496	8	
Demir esya ve tahmil tahliye müesseseleri	2500	12 »	869	34	665	26	Hareket yüklemeye boşaltma kısmındadır.
Bir tabii işleri müessesesi	181	12 »	9	5	13	7	
Hususi İşyerleri :							
Eminönü semtinde örme sanayi ile meşgul bir müessese	226	12 »	88	39	108	43	
Eminönü semtinde bir çorap müessesesi	112	12 »	15	13	66	60	
Beyoğlu semtinde bir trikotaj atölyesi	53	12 »	75	140	92	170	
Haliç bölgesinde bir dokuma fabrikası	340	12 »	13	4	16	4,7	
Boğaziçi bölgesinde bir kendir, keten fibraksı	222	7 »	25	38	44	20	
Haliç bölgesinde bir lüştik fabrikası	480	5 »	161	34	169	35	
Bir çimento fabrikası	381	4 »	23	6	22	6	
Boğaziçi bölgesinde bir taş, toprak sanayi müessesesi	1928	3 »	16	0,7	128	6,5	

Taş, toprak sanayi müesseseleriyle diğer sanayinin mesleksiz işçiklerinde çalışanlar arasında evvelki senelerde büyük miktarda işçi hareketi mevcut olduğu halde, bu müesseseler civarında geçekondular kurulduktan sonra işçi hareketi asgariye inmiştir. Umumiyetle, sosyal Sigortaların tatbikinden sonra, Sigorta'nın temin ettiği menfaatleri kaybetmemek endisesi ile işçi hareketleri azalmış bulunmaktadır.

Buna rağmen, cedvellimizde görüldüğü nisbetlerde hareket eilyövm mevcuttur.

d) Yaş nisbetleri :

İhtiyarlık sigortasındaki ihtiyarlık yaşının indirilmesi talepleri de yaşlı işçinin adet ve nisbet itibariyle işyerlerinde bir hayli az olduğu zehabını uyandırmaktadır. Hey'et raporunda tarladan fabrikaya akın neticesinde işyerlerinin ihtiyaçtan fazla talep ile karşılaşmaları yüzünden sanayi işçileri arasında yaşlı işçi adedinin az olduğunu ileri sürmüştür. (Genel Müdürlüğün 1946 senesinde yaptığı bir ankete göre 11 - 20 yaş arasındaki işçiler umum işçi sayısının takriben % 30 unu; 11 - 40 yaşındakiler % 80 ini; 50 den yukarıdakiler ise % 5 ini teşkil etmektedir.) Müdürlüğümüz 1950 senesi İstanbul müracaatlarından çıkarıldığı istatistiklere göre vaziyet şöyledir (2 numaralı cedvel).

C E T V E L N O : II

1950 senesi zarfında İstanbul Müdürlüğüne müracaat edenlerin mecmuu : 14564 kişidir. Bunlardan,

12 — 18. Yaş arasındakiler	=	2,676	% 18,3
19 — 30. «	=	6,915	% 47,3
31 — 50 «	=	4,148	% 28,4
50 den yukarı	=	825	% 5,6

Görülüyor ki, 30 yaşına kadar olanlar % 65 gibi büyük bir ekseriyet teşkil etmekte ve 50 yaşından aşağı olanlar gittikçe azalmakta, bunların işe yerleşmeleri ise çok müşkül olmaktadır.

c) Hizmet müddetleri :

(a) fıkrasında izah edilen sebeplerle hizmet müddetlerinin umumiyetle kısa sürdüğü müşahade edilmiştir. İşyerleri ile temasa geçirilerek bu müddetlerin tesbiti cihetine gidilmiştir. Aldığımız rakkamlardan biri resmî, diğeri de hususî iki müesseseyi misal olarak verelim :

Sene	Resmî bir dokuma fabrikası	Kazlı çesme semtinde hususî bir dokuma fabrikası
1 - 3	450	349
3 - 5	240	100
5 - 10	380	174
10 dan fazla	153	36
	1223	569

Genel Müdürlüğün tetkikleri % 24 ünün altı ayı, % 43 ünün de bir seneyi tecavüz etmediğini göstermiştir.

d) *Maliyete nazaran işçilik ücret nisbeti :*

Avrupa'ya nazaran fazla düşük (3 numaraya).

C E T V E L N O : I I I

Maliyete nazaran İşçilik ücret nisbetleri :

Maliyete nazaran işçilere ödenen ücretin ne nispette olduğu hakkında yaptığımız etüdlere, hususî müesseselerden istediğimiz malumatın tam olarak elde edilememesi yüzünden, mukayeseli bir cetvel tespitine imkân vermemiştir. Ancak yaptığımız etüdlere resmî müesseselerde işçilere ödenen ücret nispetlerinin, hususîlere nazaran daha yüksek olduğunu göstermiştir. Meselâ Haliç semtindeki 2000 - 3000 işçi çalıştıran bir dokuma fabrikamızda işçilere ödenen ücret maliyete nazaran % 16,1'e balığ olmaktadır ki, aynı semtteki takriben 150 kişi ile çalışan hususî fabrikada bu nisbet % 13 dür. Aynı iş sahasındaki hususî müesseseler arasında işçi ücreti nispetinin % 2 ye ve % 10 nun altına düşenlere rastlanmıştır. 10 işçi çalıştıran bir muşamba imâlâtı bu nispeti % 20 olarak göstermiştir. Ancak küçük iş yerlerinde işçi ücretlerinin büyük iş yerlerindeki nazaran daha yüksek olmasının tabii olduğu düşünülürse, resmî müesseselerdeki ücret nispetlerinin daha yüksek olduğu tezahür eder.

El emeğinin daha mühim rol oynadığı gıda sanayiinde, makinenin insan gücünün büyük bir kısmın ekarte ettiği mensucat sanayiine nazaran, işçilere ödenen ücret nispetleri daha yüksek bir nispet arz etmektedir. Meselâ takriben 500 kişi çalıştıran resmî bir içki fabrikasında işçilere ödenen ücret yekûnunun maliyete nazaran % 28 olduğu tesbit edilmiştir.

Madenî eşya sanayiinde de ücret nispetleri mensucat sanayiindeki-lerden fazla olup hususîlerde bile eb'adlarına göre % 15 - 48 arasında bulunmaktadır. Bu yolda bu sene içinde yapacağımız daha esaslı etüdlere, bize resmî müesseselerle hususî müesseseler ve Avrupadaki müesseselerle mukayeseler yapmak imkânını sağlayacaktır.

e) *İstanbul'a hariçten işçi akını (4 numaralı cedvel).*

C E T V E L N O : I V

Ötedenberi İstanbul'a yurdumuzun her tarafından bir işçi akını olduğu malûmdur. Bu hal son senelerde daha da artmış ve İstanbullu

işçilerin, bilhassa İstanbul'a akının azamî haddini bulduğu Kasım ayı ile kış aylarında, iş bulma imkânlarını azaltmaktadır. İstatistiklerimiz adet ve nisbet itibarıyla bu akının en fazla Karadeniz bölgesinden geldiğini göstermektedir. 1950 senesi içinde şubemize müracaat etmiş 15405 kişinin bölgelere dağılımları şöyledir :

İstanbul ve Marmara bölgesi	= 4049	(% 26)
Karadeniz bölgesi	= 3268	(% 21)
Trakya bölgesi ve göçmenler	= 2466	(% 16)
Doğu Anadolu bölgesi	= 2279	(% 14,8)
Orta Anadolu bölgesi	= 2164	(% 14)
Batı Anadolu bölgesi	= 728	(% 5)
Güney Anadolu bölgesi	= 451	(% 3)

15,405

1951 senesinin içindeki durumu tetkik edersek aşağı yukarı aynı vaziyeti müşahade ederiz

1951 senesi ilk iki ayındaki 4086 müracaatın bölgelere göre taksimi :

İstanbul ve civarı	= 833	(% 20,2)
Karadeniz bölgesi	= 823	(% 20,1)
Orta Anadolu bölgesi	= 680	(% 15)
Doğu Anadolu bölgesi	= 469	(% 11,4)
Güney Anadolu bölgesi	= 131	(% 3,2)
Batı Anadolu bölgesi	= 123	(% 3,0)
Trakya ve göçmenler	= 1027	(% 25)

4.086

Göçmenlerin ekseriyet teşkil ettiği Trakyadan olan müracaat yekûnunu bir tarafa bırakırsak, yalnız Karadeniz bölgesinden olan işçi akınını İstanbullu işçilerin hemen aynı rakamına eriştiğini görürüz. Bir senenin vasatında İstanbullu müracaatı umum müracaatın % 26 sını teşkil ederken kış aylarında bu nispet % 20 ye düşmektedir.

f) *Erkek - kadın işçi talebi :*

Sanayiden, bilhassa mensucat sanayiinden kadın işçiye olan talep erkeğe nazaran mütemadiyen artmakta ve bu da erkek vatandaşlarımızın bilhassa bu sahada kolay iş bulamamalarını intaç etmektedir. Kadın işçi talebin artması, hizmetçi arzını azaltmakta ve ev hizmetlerine girenlerin aylıklarının yükselmesini intaç

etmektedir. Bu gün Kurumumuz bilhassa düşük ücretli hizmetçi taleplerini kolaylıkla karşılayamamaktadır (cedvel 5 - 6).

C E T V E L N O : V ve N O : VI

1950 senesi zarfında İstanbul ve civarında şubemize kayıtlı 1556 iş yerinde çalışan 72.159 işçinin durumlarının tetkikinde buralarda çalışan işçilerin % 70.7 sinin erkek ve % 29.3 ünün de kadın oldukları tespit edilmiştir. *Kadınların en fazla çalıştıkları sahalar İçki ve Tütün ile mensucat sanayiidir. Mensucat sanayiinde çalışan bu listedeki 11.550 işçinin % 60 ı, İçki ve Tütün sanayiinde çalışan 13.390 işçinin % 57 si kadındır. Kadınların erkeklere nazaran olan nispetleri (72.159 işçide) şöyledir :*

1) Mensucat sanayiinde	=	% 60
2) İçki ve Tütün sanayiinde	=	% 57,5
3) Gıda sanayiinde	=	% 19,2
4) Kauçuk sanayiinde	=	% 47
5) Kâğıt ve basın sanayiinde	=	% 28
6) Kimya sanayiinde	=	% 39
7) Deri ve kösele sanayiinde	=	% 16
8) Makine ve madeni esya sanayiinde	=	% 7,2
9) Umumi idare ve ticarete	=	% 7,8

Görülüyor ki, kadın nispetinin en yüksek olduğu saha mensucat sanayiidir ve bu sahada kadınlar gittikçe daha artan bir yekûn teşkil etmektedirler. Tütün işlerinde çalışan kadınlar ötedenberi büyük bir yekûn teşkil ederlerdi, halbuki mensucat sanayiinde artış son senelerde erkek işçiler hesabına bir korku teşkil edecek kadar artmaktadır ki, şubemize son dört sene zarfında işverenler tarafından yapılan işçi talepleri bu kadın işçi isteginin nispet itibaryle ne kadar arttığını gösterir .

Seneler	Mensucat sanayiinde kurumumuzdan istenilen işçi sayısı	Erkeğe nazaran istenilen kadın nispeti
1947	3078	% 38
1948	2489	% 61
1950	3232	% 81

1951 in ilk üç ayındaki nispetler de buna yakın bulunmaktadır.

Bilhassa mensucat sanayiinde kadın işçiye olan talep arttıkça ev hizmetlerine girenlerin aylıklarının da yükseldiğini söylemiştik. Aşağıdaki rakamlar bunun bir delilidir.

Ev hizmetleri işçileri için iş verenlerin teklif ettikleri ücretler :

Seneler	Teklif edilen vasatî vasatî ücret
1947	28.— Lira
1948	40,50 «
1949	57,80 «
1950	60.— «

Etüdlerimize bundan böyle daha büyük bir gayretle devam edilecektir.

IV — Barındırma :

Barındırma Yurdlarımızda 1951 başına kadar 25 kuruşa barındırılırken artık meccanen bu iş yapılıyor. Halen Adana'da 200 yataklı, Samsun ve İstanbul'da 40 yataklı Yurd vardır. 5000 küsur vatandaş barındırılır. Şimdi Eyüp'te modern bir yurd te'sisi cihetine gidilecektir.

Kurumumuzun vazife ve görevlerini kısaca tebarüz ettirmek suretiyle İş ve İşçi Bulma hizmeti hakkındaki sözlerim burada bitmektedir. Tarihi seyirden gördük ki, bu iş *tarafları aşan bir estir. Bunların üstünde olan bir kudretin, bir âmme müessesesinin zarureti her yerde anlaşılmıştır.* Yakında aramıza karışacak işçi arkadaşların gayretile şikâyetleri azaltmaya gayret edeceğiz. (Kurumumuzda vazife gören tekmil arkadaşlar hüsnüniyetle, gayretle faideli olmağa çalışmaktadırlar. Bir vatandaşımızı işe yerleştirdiğimiz zaman arkadaşlar en az işe yerleşene kadar sevinç ve inşirah duymaktadır).